

РЕЦЕПЦІЯ АВСТРІЙСЬКОГО ЦИВІЛЬНОГО КОДЕКСУ 1811 Р. В ЧИННОМУ СІМЕЙНОМУ КОДЕКСІ УКРАЇНИ

Історія формування сімейного права України бере свій початок ще з давніх часів. Шлюбно-сімейні норми, що закріпленні в чинному Сімейному кодексі України 2004 р. увібрали в себе багатоміжове історичне надбання різноманітних джерел права, що діяли на українських землях. Вдосконалення чинного сімейного законодавства неможливе без урахування історико-правового досвіду і традицій, які зберігаються і передаються з покоління в покоління. В цьому і полягає актуальність дослідження.

Окремі аспекти історії розвитку українського сімейного права можемо простежити у працях таких дослідників як М.Ф. Владимирський-Буданов, С.С. Дністрянський, К.П. Победоносцев, А.П. Ткач, В.С. Кульчицький, М.І. Настюк, Б.Й. Тищик, І.Я. Терлюк та інших. Внеском у історію дослідження законодавчого регулювання шлюбно-сімейних відносин на українських землях є праці Я. Падоха, А. Пашука, З.В. Ромовської, М.В. Никифорака, В.П. Глиняного, І.М. Петренко О. Коросташова, О.Б. Онишко та інших науковців.

В історії розвитку державних інститутів та права України виділяється період її перебування у складі Австро-Угорської імперії, яка була однією з провідних держав у тогочасній Європі. Особливе значення тут має розвиток шлюбно-сімейних норм, оскільки саме в цей період вони набувають ознак притаманних європейському сімейному праву.

Основним джерелом права, що регулювало сімейні правовідносини в цей період був Австрійський цивільний кодекс, затверджений у 1811 р. і введений у дію 1812 р. Юрисдикція цього законодавчого акту поширювалася на Галичину та Володимирію (Лодомерію), Буковину з 1 січня 1812 р. На Південній Буковині цей цивільний кодекс введено у дію з 1 лютого 1816 р. [5, 225].

«На той час, – відзначає М.В. Никифорака, – австрійське право вже знало поділ на галузі, які почали розвиватися самостійно, в рамках широкої хвилі кодифікації законодавства, характерної для вимоги «просвіченого абсолютизму» [2, 205–206]. Впродовж багатьох років сімейне право не становило самостійної галузі права і розглядалося як складова частина цивільного, так було і за часів Австро-Угорської імперії.

Цивільний кодекс Австрії 1811 р. склався зі вступу та трьох частин, які поділялися на розділи. У свою чергу, розділи склалися з параграфів. Загалом Кодекс налічував 1502 параграфи. Шлюбні права, права батьків та дітей, а також права опікунів та сиріт регулювалися першою частиною кодексу – «Про права осіб».

Австрійський цивільний кодекс 1811 р. містив цікаві законодавчі рішення, які спостерігаємо в чинному Сімейному кодексі, зокрема щодо питання про заручини. В кодексі чітко не визначалися форми заручин, але зазначалося, що для заручин неповнолітніх необхідним був дозвіл їх законного представника. Подання позову з приводу недотримання обіцянки про укладення шлюбу чи відмови від заручин було недопустимим. Той з наречених, з чияї вини заручини не відбулися з поважних причин чи без таких, був зобов'язаний відшкодувати моральну та матеріальну шкоду другій стороні. Закон передбачав вимогу відшкодування шкоди не лише потерпілій особі, а також її батькам, які зазнали матеріальних збитків внаслідок розірвання заручин [1, 82–84].

Інститут заручин був передбачений і у ст. 31 Сімейного кодексу України 2002 р., але ця норма була виключена Законом України № 524-V від 22 грудня 2006 р. Незважаючи на це, в кодексі залишилися правові норми про обов'язок особи, яка відмовилася від

укладення шлюбу відшкодувати кошти, витрачені на реєстрацію шлюбу та весілля і повернути отримані подарунки, а якщо вони не збереглися – відшкодувати їх вартість.

Так само як і чинний Сімейний кодекс України Австрійський цивільний кодекс передбачав укладення договору. Укладення шлюбної угоди дозволялося до або після укладення шлюбу. Відповідно до § 1218 Кодексу сторонами у договорі були подружжя або наречені, або треті особи, що здійснювали дарування у присутності обох сторін.

Цікаво, що норми Австрійського цивільного кодексу 1811 р. наділяли широкими повноваженнями у врегулюванні відносин між подружжям органи прокуратури в Галичині. До основних напрямів їх діяльності насамперед, належали: 1) участь у судових розглядах справ щодо вирішення питань про визнання громадян імперії померлими в разі заяви когось з подружжя про намір повторного одруження; 2) участь органів прокуратури у вирішенні судами в Галичині питань про розірвання або визнання недійсним шлюбів.

В окремих випадках Сімейний кодекс України передбачає участь органів прокуратури. Зокрема, частина 2 ст. 170 чинного Сімейного кодексу, зазначає, що прокурор (поряд з органом опіки та піклування) може постановити рішення про відібрання дитини від батьків [4]. За словами професора З.В. Ромовської прокуратуру у цьому разі можна вважати органом захисту [3, 71].

Австрійський цивільний кодекс 1811 р. містив інститут сепарації, яка мала всі наслідки розлучення, крім права вступати у повторний шлюб. Причини сепарації для осіб римо-католицького віросповідання та розлучення для подружжя інших віросповідань за австрійським законодавством були різними. З цих причин потерпіла сторона могла подати до окружного суду певного регіону про

надання сепарації у цивільно-правовому порядку [6, 67–75]. Аналогом сепарації у сучасному українському сімейному законодавстві є встановлення режиму окремого проживання та його правові наслідки (ст.ст. 119, 120 Сімейного кодексу України) [4].

В Австрії цей Кодекс, після внесення змін та доповнень, є чинним і сьогодні.

Стисло та вибірково проаналізувавши сімейні норми Австрійського цивільного кодексу 1811 р. можна стверджувати, що він відзначався своєю демократичністю та гуманізмом, високою юридичною технікою та моральністю. Столітнє правове регулювання сімейних відносин Австрійським цивільним кодексом 1811 р. залишило свій позитивний відбиток в сучасному законодавстві і буде прийнятним у світлі євроінтеграції правових норм.

Список використаних джерел:

1. *Дністрянський С.* Цивільне право: у 2 т. / Станіслав Дністрянський. – Відень, 1919. – Т. 1. – 1063 с.
2. *Никифорак М.В.* Державний лад і право на Буковині в 1774–1918 рр. / М.В. Никифорак. – Чернівці: Рута, 2000. – 279 с.
3. *Ромовська З.В.* Українське сімейне право: [підручник] / З.В. Ромовська. – К.: Правова Єдність, 2009. – 498 с.
4. *Сімейний кодекс України* [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2947-14>
5. *Чехович В.* Право в Західноукраїнських землях XVIII–XIX ст. / Мала енциклопедія етнодержавознавства. – К.: Генеза, Довіра, 1996. – С. 225.
6. *Jaworski W-L.* Kodeks cywilny austriacki / Władysław-Leopold Jaworski. – Krakow, 1095. – 864 s.